

Актуальне завдання державної політики – зробити актуальними традиційні сімейні цінності, а завдання освіти – об'єднати академічну і народну педагогіку в єдиному напрямку виховання людини.

Так, сімейні традиції виступають основним засобом трансляції соціально-культурних цінностей, норм сім'ї, сприяють підвищенню ефективності сімейного виховання; дають змогу сім'ї тісно співпрацювати з усіма соціальними інститутами, причетними до організації виховання дітей та юнацтва.

Саме така співпраця з позиції історизму може бути об'єктом подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 2 кн. – К., 1994 – Кн. 1. – С.45.
2. Мид М. Культура и мир детства. – М., 1988.
3. Новий тлумачний словник української мови/ Укладачі: В.Яременко, О.Сліпущко. – Київ: видавництво “Аканіт”. – 2003. – С.560.
4. Родинна педагогіка / А. Марушкевич, В.Постовий та ін. – К., 2002.
5. Родинно-сімейна енциклопедія / За заг. ред. Ф.Арват та ін. – К., 1996. – 409 с.
6. Стельмахович М. Народна дидактика. – К., 1985.
7. Стельмахович М. Народна педагогіка. – К., 1985.
8. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. – К., 1978.
9. Ушинський К.Д. Твори: В 6 т. – К., 1954. – Т. 1. – 253 с.

УДК 37.014.14

Калініна Л.М.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В ПРАКТИЦІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: СТАН І РЕАЛІЇ

Постановка проблеми. Актуальність проблематики дослідження визначається необхідністю розвитку теорії інформаційного менеджменту, концепції „управління інформаційними ресурсами”; вдосконалення організації та автоматизації інформаційного забезпечення управління закладом, використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінській діяльності.

Актуальність останніх досліджень. Аналіз наукових праць, чисельних публікацій, матеріалів науково-практичних конференцій дозволяє зробити висновок про те, що дослідники (В.Бодряков, В.Васільєв, Н.Вербицька, В.Татьянченко, О.Орлов, А.Капто, Т.Шпак, В.Драгун та ін.) до першої половини 90-х років ХХ ст. висвітлювали переважно тільки інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу або систему збору й збереження інформації. У матеріалах науково-практичної конференції „Інформаційне забезпечення управління розвитком регіональної системи освіти”, що проходила в м. Тулі Російської Федерації у 1996 році, висвітлено практичний доробок з означеної проблеми. Аналіз праць, наукових розробок, дисертаційних досліджень, інформаційно-аналітичних матеріалів свідчить про те, що теорія та технології управління інформаційними системами, потребує розгляду відповідно до сучасних наукових підходів, теорій, концепцій та рішень у галузі управління інформаційними ресурсами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Комплексне дослідження стану інформаційного забезпечення управління в практиці функціонування загальноосвітніх навчальних закладів передбачало з'ясування стану обізнаності керівників закладів і їх заступників з понятійно-термінологічним апаратом означеної теми (анкета К-1, К-2, К-3); зокрема щодо використання керівниками видів та функцій інформації при реалізації цілей і

завдань та ухвалі управлінських рішень (анкета К-2, бесіди з керівниками закладів, вивчення шкільної документації).

Основна частина. Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань дослідження **на аналітико-констатувальному** етапі експерименту визначено й застосовано комплекс методів дослідження. Теоретичний, історико-педагогічний, ретроспективний аналіз науково-педагогічної й методичної літератури та періодики дав фактологічний матеріал для вивчення досліджуваної проблематики й став основою цього етапу. На цьому етапі експерименту проведено також аналіз, систематизацію та узагальнення директивно-нормативних документів у галузі інформатизації освіти; визначено експериментальну базу, кількісний та якісний склад учасників дослідно-експериментальної роботи.

На **аналітико-пошукувальному етапі** проведено констатувальний етап експерименту; вивчено практичний стан розробки проблематики з використанням **емпіричних** методів: діагностичних (анкетування, бесіда, опитування); обсерваційних (пряме, побічне, включене спостереження, безпосереднє й опосередковане спостереження); прогностичних (експертні оцінки, самооцінка, узагальнення незалежних характеристик інформаційних систем респондентами, моделювання, естраполяція, шкалування, ранжування та інші); праксиметричних (аналіз інформаційної діяльності адміністративно-управлінської ланки загальноосвітнього навчального закладу, професіографічний аналіз управлінської діяльності керівника закладу); здійснено статистичну обробку даних для аналізу та інтерпретації результатів констатувального етапу експерименту, уточнення висновків.

Використання в процесі дослідження понятійно-термінологічного аналізу сприятиме з'ясуванню стану й рівнів обізнаності керівників закладів із поняттєво-термінологічним апаратом проблеми дослідження.

У процесі експерименту розроблена методика складання анкет, опитувальних листів, карток щодо вивчення та оцінювання стану інформаційного забезпечення управління закладом. У анкеті К-1 перше й друге запитання передбачало визначення соціально-демографічних характеристик респондентів, до яких віднесені вік і стать управлінців. Аналіз даних на перше запитання анкети К-1 свідчить, що за віковим цензом спектр відповідей розподілений від 23 до 66 років. Загальна кількість керівників-респондентів, які брали участь в експерименті, – 540. З них: до тридцяти років – 38 (7,04 %); від тридцяти до сорока років – 152 (28,14 %); від сорока до п'ятдесяти років – 192 (35,55 %); від п'ятдесяти до п'ятдесяти п'яти років – 108 (20,0 %); від п'ятдесяти п'яти до шістдесяти – 41 (7,6 %); понад шістдесят – 9 (1,66 %). Дані на друге запитання анкети К-1 показують статеву характеристику респондентів: жінок – 330 (61,11 %), чоловіків – 210 (38,88 %). Стаж педагогічної роботи становить від 2 до 39 років, управлінської – від 2 місяців до 35 років, у середньому близько 10 років.

Обізнаність адміністративно-управлінської ланки загальноосвітніх навчальних закладів різних типів із понятійно-термінологічним апаратом щодо розуміння, опису, моделювання та аналізу управлінських інформаційних систем є фактором їх подальшої модернізації й практичного застосування. Для з'ясування рівня обізнаності респондентів із поняттєво-термінологічним апаратом використовувались наступні методи: цілеспрямоване спостереження за управлінською та інформаційною діяльністю керівників закладу, анкетування, самооцінка, кодування та квантифікація (підрахунок і кількісне порівняння змісту відповідей на запитання анкети та в процесі бесід), аналіз і систематизація одержаних даних, контент-аналіз відповідей респондентів; розроблено й проведено анкету К-2. Аналіз її результатів і бесід із респондентами дозволяє відзначити наступний спектр відповідей: 29 (5,37 %) респондентів тлумачать поняття „інформація” як роз'яснення чого-небудь, будь-яких фактів; 31 (5,74 %) як виклад стану подій, освітніх і управлінських явищ; 36 (6,66 %) визначають зміст поняття через кілька інформаційних процесів (здобуття, передачу); 52 (9,62 %) як відображення реального Всесвіту; 51 (9,44 %) як обізнаність і поінформованість в галузі управління; 87 (16,11 %) процес обміну інформацією; 61 (11,29 %) як процес тотожній комунікації; 46 (8,51 %) як будь-яку сукупність сигналів, фактів, букв, цифр, даних; 21

(3,88 %) як коротку статтю, допис у періодиці, що містить фактичні дані; 41 (7,59) як відомості у будь-якій формі та вигляді; 73 (13,5 %) як пояснення особами процесів, фактів, подій явищ; 12 (2,22 %) як публічно оголошені чи документовані відомості про освітні процеси. Квантифікація та аналіз відповідей респондентів дозволяє зробити висновок про відсутність у них цілісного розуміння суті поняття “інформація” як загальнонаукової й філософської категорії та аспекти розкриття його суті переважно з позицій теорії комунікації 452 (83,70 %) респондентами. Філософський аспект сутності поняття “інформації” трактує тільки 51 респондент, що становить 9,62 % від загальної кількості.

Вивчення стану обізнаності 540 респондентів із видами інформації, що циркулює в загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ) здійснювалось за допомогою другого запитання анкети К-2. Квантифікація змісту відповідей та їх аналіз дозволяє систематизувати виділені респондентами види інформації за характерними ознаками, що є основою їх класифікації й представлена в табл. 1.

Таблиця 1.

**Результати вивчення стану обізнаності керівників закладів із категоріями
„видів інформації”**

Інтерпретація видів інформації респондентами / назва видів інформації	Назви областей / кількість респондентів			Кількість відповідей (%)
	Микол.	Рівнен.	Різні обл. країни	
	270	72	198	
Педагогічна	193	57	189	439 (81,29)
Інформація про педагогічний процес	120	31	5	156 (28,88)
Інформація про педагогічну діяльність	71	12	14	97 (17,96)
Психологічна	229	48	113	390 (72,22)
Розвивальна	113	17	76	206 (38,14)
Управлінська	259	38	133	430 (79,62)
Організаційна	159	35	107	301 (55,74)
Організаційно-управлінська	178	17	51	246 (45,55)
Планова	202	11	109	322 (59,62)
Контрольна	258	69	159	486 (90)
Аналітична	189	15	119	323 (59,81)
Маркетингова	60	1	52	113 (20,92)
Інформація про фінансові витрати	-	21	39	60 (11,11)
Фінансова	169	3	75	247 (45,74)
Облікова	119	31	144	294 (54,44)
Координаційна	254	19	173	446 (82,59)
Освітня	210	69	159	438 (81,11)
Інформація про зміст навчання	89	49	153	291 (53,88)
Інформація про виховання	199	68	171	438 (81,11)
Інформація про батьків учнів	211	53	187	451 (83,51)
Інформація про організацію НВП	73	17	58	148 (27,40)
Інформація про освіту педагогів	113	59	78	250 (46,29)
Нормативно-методична інформація	89	19	95	203 (37,59)
Документована шкільна інформація	191	69	178	438 (81,11)
Інформація про учнів	211	55	111	377 (69,81)
Інформація про діяльність вчителів і якість їх роботи	235	44	97	376 (69,62)
Інформація про Закони України в освітній галузі	255	67	193	515 (95,37)
Навчальна	252	6	113	371 (68,70)
Шкільна	111	5	52	168 (31,11)
Внутрішкільна педагогічна	54	21	69	144 (26,66)
Внутрішкільна	98	43	79	220 (40,74)
Науково-технічна	51	-	39	90 (16,66)
Масова інформація	173	49	121	343 (63,51)
Політична	98	26	73	197 (36,48)
Суспільна	59	31	67	157 (29,07)

Квантифікація відповідей 540 респондентів дозволила отримати об'єктивні, систематизовані кількісні дані про внутрішню інформацію соціального спрямування, що циркулює в закладі, та оцінити за наступними критеріями: $0 \leq K_{об. i} < 0,50$ – низький рівень

обізнаності; $0,50 \leq K_{об\ i} < 0,75$ – середній рівень обізнаності; $0,75 \leq K_{об\ i} < 0,90$ – достатній рівень обізнаності;

$0,90 \leq K_{об\ i} \leq 1$ – високий рівень обізнаності.

Аналіз даних табл.1 показує, що 439 (81,29 %) респондентів правильно назвали такий вид інформації, як педагогічна, й свідчить про достатній рівень обізнаності респондентів за середньоарифметичним значенням коефіцієнта обізнаності з педагогічною інформацією $K_{об.п.і} = 0,81$. Коефіцієнти обізнаності респондентів із педагогічною інформацією у розрізі областей мають наступні значення: 0,71 (Мик. обл.), 0,79 (Рівн. обл.), 0,95 (інші області України) і засвідчують про наявність не тільки достатнього, а й високого рівня обізнаності. Значення коефіцієнтів обізнаності респондентів з психологічною інформацією мають такі значення: 0,84; 0,66; 0,57, що дозволяє констатувати про високий рівень обізнаності керівників Миколаївської області з цим видом інформації та середні рівні в інших областях країни. Середньоарифметичне значення коефіцієнта обізнаності респондентів з психологічною інформацією становить 0,67 і відповідає середньому рівню.

Управлінська інформація характеризує професійну діяльність адміністративно-управлінської ланки та основні концепти науки управління, репрезентована 430 керівниками. Середньоарифметичне значення $K_{об.п.у.і} = 0,79$ коефіцієнта обізнаності респондентів з цією категорією свідчить про достатній рівень. Аналіз даних 2 – 4 колонок табл. 1 дозволяє зробити висновок про те, що керівники закладів обізнані також з деякими підвидами управлінської інформації. Спектр значень коефіцієнта обізнаності з підвидами інформації знаходиться в межах від $K_{об.п.у.і} = 0,013 \div 0,96$. Значення коефіцієнта $K_{об.п.у.і} = 0,013$ відповідає низькому рівню обізнаності керівників Рівненської області з маркетинговою інформацією, що тяжіє до нуля – нижньої границі інтервалу оцінок. Високий рівень обізнаності 258 керівників Миколаївської області з контрольною інформацією підтверджує значення коефіцієнта $K_{об.п.к.і} = 0,955$. Середнє значення коефіцієнтів обізнаності керівників із підвидами управлінської інформації становить – 0,52, що відповідає середньому рівню обізнаності з цими категоріями.

$$K_{об.п.у.і} = \frac{0,56 + 0,46 + 0,59 + 0,9 + 0,59 + 0,20 + 0,11 + 0,46 + 0,54 + 0,83}{10} = 0,52.$$

Аналіз відповідей респондентів на друге запитання анкети К-2 свідчить про те, що 396 (77,3 %) керівників до видів інформації віднесли також і її якісні характеристики інформації. Це тільки підтверджує фрагментарність знань понятійно-категоріального апарату проблематики й невміння респондентами здійснювати таксономію й виділяти класифікаційні основи групування інформації за галузями наук (педагогічна, психологічна, управлінська, фінансова тощо), функціонуючими процесами у закладі (навчання, виховання й розвиток учнів), сферами вироблення (освіта, наука, культура як сфери суспільства), за інституціями вироблення.

Коефіцієнт обізнаності респондентів з освітньою інформацією становить $K_{об.о.і} = 0,81$ і відповідає достатньому рівню. Це означає, що 81% правильно визначають категорію „освітня інформація” та інтерпретують її як відомості, що виробляються в сфері освіти й характеризує процеси в ній; власне навчання (53,8% респондентів), виховання (81,1% респондентів), навчально-виховний процес (27,4% респондентів), результативність діяльності вчителів (69,6% респондентів).

Середнє арифметичне значення коефіцієнта ступеня обізнаності керівників закладів із складовими характеристиками „освітньої інформації” становить 0,65, що свідчить про середній рівень обізнаності.

$$K_{об.п.о.і} = \frac{0,54 + 0,82 + 0,84 + 0,27 + 0,46 + 0,38 + 0,81 + 0,7 + 0,7 + 0,95 + 0,7}{11} = 0,65.$$

Слід відзначити дещо нерівномірний розподіл відповідей та значень коефіцієнтів $K_{об.п.о.і}$ від 0,27 ÷ 0,95, від низького до високого рівня обізнаності респондентів, що

пояснюється повторами відповідей респондентів про ідентичні процеси та рівнем їхньої індивідуальної обізнаності.

$K_{об.п.о.i} = 0,27$ стосується інформації про організацію основного процесу – навчально-виховного й відповідає низькому рівню обізнаності. Однак, цей результат не відповідає реальній дійсності, так як цими ж респондентами виділені окремі його складові, такі як інформація про зміст навчання та інформація про виховання, середнє значення яких становить 0,67, що відповідає середньому рівню обізнаності та розуміння суті процесів. Слід відзначити, що в середньому 197 (36,43%) респондентів до внутрішньої інформації віднесли зовнішню інформацію (науково-технічна, масова інформація, політична, суспільна).

На третє запитання анкети К-2 „Які види інформації надходять до загальноосвітнього навчального закладу” респонденти дали наступні відповіді. До загальноосвітнього навчального закладу поступає інформація від адміністрації Президента України 111 (20,55%); Верховної Ради України 298 (55,18%), Міністерства освіти і науки України 501 (92,77%), управління освіти і науки міської державної адміністрації 318 (58,8%), управління освіти і науки обласної державної адміністрації 222 (41,11%), управління (відділу) освіти районної державної адміністрації 141 (26,11%), інституцій післядипломної педагогічної освіти 502 (92,96 %), батьків учнів 379 (70,18%), громадськості 299 (55,37%), наукових установ 88 (16,2%), бібліотек 477 (88,33%), інституцій житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, зв'язку 285 (52,77%), установ суспільного харчування 179 (33,14 %), інституцій охорони здоров'я 291 (53,88%), соціального забезпечення й страхування 153 (28,33%), засобів масової інформації 511 (94,6%).

При ухвалі управлінських рішень таких, як різні види планів, рішень педагогічної ради, рішень загальних зборів колективу, рішень загальних зборів трудових колективів, рішень науково-методичної ради, рішень ради закладу, наказів, розпоряджень, методичних рекомендацій і порад респонденти використовують наступні види інформації: законодавчо-правову 189 (35,0%), економічну 301 (55,74%), педагогічну 509 (94,25%), документову 363 (67,22%), соціологічну 284 (52,59%), аналітичну 475 (87,96%), облікову 283 (52,40%), статистичну 199 (36,85%) за результатами анкетування (анкета К-2, 4 запитання). Внаслідок аналізу даних анкетування з'ясовано, що респонденти при розробці управлінських рішень лише частково використовують види соціальної та управлінської інформації порівняно з педагогічною – 94,3 %.

На п'яте запитання анкети К-2 жоден респондент не назвав функції інформації, 269 респондентів назвали частково, решта – 271 не дали відповіді. Коефіцієнт обізнаності розраховувався за наступною формулою:

$$K_{об.ф. i} = \frac{2 \cdot n_1 + 1 \cdot n_2 + 0 \cdot n_3}{2 \cdot (n_1 + n_2 + n_3)} \quad (1); \text{ де } 2, 1, 0 - \text{ оціночні бали, } n_1 - \text{ кількість}$$

респондентів, які повністю назвали функції інформації, n_2 – кількість респондентів, які частково назвали функції, n_3 – кількість респондентів, які не назвали жодної функції.

$$K_{об.ф.i} = \frac{2 \cdot 0_1 + 1 \cdot 269 + 0 \cdot 271}{2 \cdot (0 + 269 + 271)} = 0,49. \text{ Значення коефіцієнта дорівнює } 0,49 \text{ і свідчить}$$

про низький рівень обізнаності респондентів із функціями інформації. На формульованому етапі експерименту визначено й охарактеризовано автором функції соціально-педагогічної інформації: комунікативна, управлінська, науково-пізнавальна, накопичення й збереження соціально-педагогічної інформації, освітньо-виховна.

Комунікативна функція соціально-педагогічної інформації проявляється у забезпеченні процесу спілкування суб'єктів управління й навчально-виховного процесу, встановленні контактів і зв'язків між індивідами; передачі знань, відомостей, даних і повідомлень від джерел вироблення або генерування до одержувача інформації. *Управлінська функція соціально-педагогічної інформації* полягає в своєчасному забезпеченні системи управління актуальною, повною, вірогідною, достовірною, цінною інформацією.

Науково-пізнавальна функція соціально-педагогічної інформації проявляється у пізнанні суб'єктом цілісної наукової картини світу, в якій органічно поєднуються результати наукового й художнього його відображення; власних потреб, інтересів і мотивів, своїх індивідуально-психічних особливостей, свого місця в суспільстві та світовій цивілізації. *Функція накопичення і збереження соціально-педагогічної інформації* полягає в акумулюванні та збереженні знань, даних, відомостей про різноманітні соціальні системи, процеси, явища, інституції, інфраструктуру, технології, інновації, програми та Всесвіт у часі й просторі. *Освітньо-виховна функція соціально-педагогічної інформації* репрезентує виховний вплив на людину всього суспільного устрою та навколишнього середовища; цілеспрямоване оволодіння суб'єктом системою наукових знань, яке виробило людство протягом свого існування; набуття пізнавальних умінь та навичок і формування на їх основі наукового світогляду; ознайомлення з дослідженнями в галузі науки, техніки, мистецтва, виробничої діяльності, що характеризують рівень науково-технічного розвитку суспільства і розвитку наукового знання; пізнання духовних цінностей та набуття позитивного соціального досвіду в процесі соціалізації індивіда.

Результати анкетування керівників-респондентів щодо визначення стану інформаційного забезпечення управління закладом (анкетта №3) представлені в таблиці 2 і свідчать, що переважна кількість відповідей респондентів відображає розбіжності в уявленнях і витлумаченні суті поняття.

Таблиця 2.

Результати анкетування керівників закладів щодо визначення стану інформаційного забезпечення управління закладом

Питання анкети К-3	Назви областей / кількість респондентів									
	Миколаївська			Рівненська			Різнi області			
	так	частк.	ні	так	частк.	ні	так	частк.	ні	
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1. Чи існує у Вашому закладі система інформаційного забезпечення управління (ІЗУ)?	30/10	-	212	9	-	53	23	-	14	7
2. Чи задовольняє Вас рівень автоматизації?	14	7	9	3	3	3	13	7	10	
3. Якщо ні, то чи плануєте Ви розробити та запровадити авторську систему інформаційного забезпечення управління ЗНЗ відповідно до інформаційних потреб суб'єктів управління?	34	-	157	8	-	36	21	-	93	
4. Чи задовольняє Вас існуюча система ІЗУ закладом?	23	6	1	4	3	2	16	5	2	
5. Чи задовольняє Вас існуюча система роботи з документацією в закладі?	67	89	37	23	17	31	59	89	61	
6. Якщо в ЗНЗ не існує системи інформаційного забезпечення ЗНЗ, то чи наявні окремі бази даних у закладі?	16	-	168	6	-	35	39	-	77	

Аналіз відповідей на друге запитання анкети К-3 дозволяє констатувати про наявність систем інформаційного забезпечення управління в 42 закладах, що становить 12,42% від їх загальної кількості 338 (див.табл.2). 68,05% респондентів стверджують про їх відсутність, а

19,52% не дали відповідь на дане запитання. П'ять директорів шкіл відзначили, що запровадили авторські управлінські системи, однак не назвали їх розробників і власне точну назву системи. Ці дані підтверджують низький рівень їх обізнаності з авторськими управлінськими системами, безсистемність роботи з інформацією в закладі, не усвідомлення значущості інформаційного забезпечення управління як фактора підвищення його ефективності. Класифікація й систематизація відповідей дозволяє представити їх в узагальненому вигляді через низку таких понять як інформаційна система, якісні та кількісні характеристики інформації, інформаційні процеси, документообіг. Це свідчить про фрагментарне, аспектне розуміння переважною більшістю респондентів суті поняття з позицій системного та інформаційного наукових підходів і як філософської категорії, ролі інформації в управлінській діяльності.

Висновки. Отже, інформація, як відображення суспільних відносин і взаємодії будь-якого типу й рівня, передається в людському суспільстві в процесах спілкування між людьми, життєдіяльності, пізнання, освіти, виробництва, виховання, управління з метою збереження якісної специфіки, вдосконалення та розвитку соціальних систем. У процесі дослідження проаналізовано стан обізнаності респондентів-керівників з понятійно-термінологічним апаратом, виявлено функції соціально-педагогічної інформації, розкрито їх зміст і особливості застосування керівниками закладів в управлінській діяльності.

УДК 37.03:94(477)

Кузьменко В.В.

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Формування в учнів наукової картини світу – складний і багатогранний процес, який ґрунтується на набутті ними знань, розвитку пізнавальних та творчих здібностей, засвоєнні культури праці, застосуванні знань і вмінь. Треба зауважити, що наукові погляди будь-якої людини формуються здебільшого під впливом знань, отриманих у школі. Вони супроводжуються позитивним ставленням, що характеризується переконаністю особистості в їх істинності, невідворотності та ефективності застосування, а також ціннісним сприйманням. Ідеї пізнавальності, матеріальності, взаємозв'язку та причинної обумовленості засвоюються людиною в комплексі, практично одночасно, поступово ускладнюючись відповідно до рівня її фізичного та розумового розвитку.

З огляду на зазначене, наукова картина світу школяра є вищою формою систематизації та синтезу знань з різних навчальних дисциплін, концептуальною основою їх інтеграції та засобом розвитку у дитини наукового мислення. Критерієм якості засвоєння учнем інтегративних знань є узагальнений образ світу.

Шляхами формування в учнів інтегративної картини світу традиційно виступають: продуктивна праця, різноманітні дослідження, експерименти, самостійне вивчення життєвих явищ, літературних джерел, перші літературно-творчі спроби, творча діяльність тощо. Їх широко використовував у своїй роботі В.О. Сухомлинський. Запропонована стаття є спробою проаналізувати спадщину видатного вітчизняного педагога та знайти в ній рекомендації, які можуть бути використані в процесі формування наукової картини світу у сучасних школярів.

Праці В.О.Сухомлинського вже були предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців (В.І.Бондарь, Л.С.Бондар, В.Г.Кузь, Д.І.Пашенко, А.Б.Рацул, О.Я.Савченко, М.Д.Ярмаченко та ін.). Вони, зокрема, звертали увагу на те, що в Павлівській середній школі досить ефективно було організовано процес оволодіння учнями знаннями. На жаль, дослідники не ставили за мету з'ясувати, якими шляхами В.О.Сухомлинський розв'язував проблему формування в учнів картини світу. Це зрозуміло, адже в його творчій спадщині